

III kirja

Cembalosävellykset

Kolmas kirja

Säveltänyt Monsieur Couperin, Kuninkaan kappelin urkuri, hänen kamarinsa muusikko sekä edesmenneen Monseigneur le Dauphinin, Burgundin herttuan, Hänen Majesteettinsa isän, sävellyksen ja säestämisen opettaja.

Pariisi, [kustantanut] tekijä ja Boivin 1722.

Kaivertanut Louis Hüe.

Painolupa 14.5.1713.

[Esipuhe]

Toivon, että ne jotka ovat pitäneet sävellyksistäni, huomaavat tästä kolmannesta kirjasta, että olen kaksinkertaistanut tarmoni jatkaakseni heidän miellyttämistään. Samalla rohkenen imarrella itseäni sillä, että se voisi olla heille mieleen vähintään yhtä paljon kuin sitä edeltäneet kaksi kirjaa.

Tulette löytämään uuden merkin: '. Sen on tarkoitus ilmaista melodian – tai kuten sanomme: harmonisen – fraasin loppu, ja osoittaa, että fraasi on erotettava hiukan jatkosta. Tämä tapahtuu yleensä lähes huomaamattomasti, sillä jos tätä pientä taukoa ei pidetä, asiantuntevat henkilöt kyllä kuulevat, että esityksestä jää jotakin puuttumaan. Itse asiassa kyse on samasta kuin erosta niiden välillä, jotka lukevat kaiken kirjoituksen tauotta, ja niiden välillä, jotka pysähtyvät pisteiden ja pilkkujen kohdalla. Näiden taukojen on oltava kuultavissa ilman että poljento häiriintyy.

Tässä kolmannessa kirjassa on kappaleita, joista käytän nimeä pièces-croisées +. Muistettaneen, että toisessa kirjassa sivulla 62 on yksi tätä lajia nimeltään Les bagatelles; juuri sellainen sävellys on pièce-croisée. Niinpä tällä nimellä kutsutut sävellykset on soitettava kahdella sormiolla, joista toinen on vedettävä ulos. Ne, joilla ei ole kuin yksisormioinen cembalo tai spinetti, soittavat sopraanon kuten se on merkitty ja basson oktaavia alemmalla, ja silloin kun bassoa ei voi siirtää alemmaksi, sopraano on siirrettävä oktaavia ylemmäksi. Tällaiset sävellykset sopivat muuten kahdelle huilulle tai oboelle kuten myös kahdelle viululle, kahdelle gamballe ja muille yhteisen äänialan omaaville soittimille olettaen tietysti, että esittäjät soittavat ne soittimiensa äänialan mukaisiksi.

Minua hämmästyttää aina kaiken sen huolellisuuden jälkeen, jonka olen nähnyt merkitäkseni sävellyksiini oikeat ornamentit – mistä olen antanut toisaalla cembalonsoiton oppikirjassani L'Art de toucher le Clavecin aivan helppotajuisen selityksen – kuulla henkilöitä, jotka ovat opetelleet sävellykseni noudattamatta ohjeitani. Se on laiminlyönti, jota ei voi antaa anteeksi, varsinkaan kun ei ole lainkaan yhdentekevää, mitä ornamentteja soitetään. Ilmoitan siis, että sävellykseni on esitettävä sillä tavalla kuin olen ne merkinnyt nuotteihin, ja että ne eivät voi koskaan tehdä suotuisaa vaikutusta hyvän tyylin tunteisiin henkilöihin ilman, että kaikkea mitä olen kirjoittanut noudatetaan kirjaimellisesti ilman lisäyksiä tai poistoja.

Pyydän ymmärrystä kielenhuoltajilta ja kirjallisuuden tuntijoilta esipuheitteni tyylin suhteen: niissä puhun omasta taiteestani, ja jos yrittäisin jäljitellä heidän ylevyyttään, saattaisin ehkä puhua vähemmän hyvin omasta asiastani. En ole aiemmin ajatellut,

että sävellykseni saavuttaisivat suurta kuuluisuutta, mutta sen jälkeen kun eräät maineikkaat runoilijat ovat kunnioittaneet niitä säkeillään, tämä kunnianosoitus saattaa hyvinkin tuoda tulevaisuudessa niille arvostusta, jota ne eivät olisi muuten saaneet kuin niiden inspiroimien miellyttävien säkeiden ansiosta. Niinpä tässä uudessa kirjassa ilmaisen jo etukäteen arvoisille herroille kaiken sen kiitollisuuden, jota minussa herättää niin imarteleva yhteisö antamalla heille tällä kolmannella kirjalla runsaasti tilaa harjoittaa Minervaansa.

Kaivertanut Fr. du Plessy

[Kolmas kirja ilmestyi 1722 Ludvig XIV:n kuoleman 1715 jälkeen, jolloin uusi kuningas oli hänen pojanpojanpoikansa Ludvig XV (1710–1774). Tämän alaikäisyyden vuoksi sijaishallitsijana toimi Aurinkokuninkaan veljenpoika Philippe (II), Orléansin herttua (1674–1723). Couperin oli Orléansille läheinen, ystävä suorastaan.]

13. ordre

Tämä sarja on kommentti tai eräänlainen vertauskuvallinen kertomus hovista ja aateliapiireistä. Se sisältää selvästikin kritiikkiä, mutta arvostelu on jossain määrin peitettyä ja huumorin sävyttämää. Onko kritiikki kohdistettu suoraan sijaishallitsija Philippe d'Orléansin elämäntyylä vastaan? Onko se yleinen kommentti ylhäisön epäsiiveellistä elämää kohtaan? Vai onko se moraliteetti nuorta tulevaa hallitsijaa varten? Kaikkia näitä?

Les Lis naissans

syntyvät liljat

Tässä kappaleessa on runsaasti *pincé*- eli mordentti-ornamenteja, jonka symboli muistuttaa muodoltaan Ranskan liljaa. Lilja symboloi puhtautta.

Lilja (*fleur-de-lis* – liljan kukka, Ranskan lilja) oli Ranskan kuningashuoneen symboli. Se viitanee Philippe d'Orléansiin. Tosin on huomautettu, että Orléans ei oikeastaan edustanut kuningashuonetta, koska hän ei voinut missään olosuhteissa olla kruununperijä. Epäselvää on, ottiko Couperin tämän seikan huomioon. Voidaan kuitenkin arvioida, että ainakin sijaishallitsijan elämäntapa on saattanut olla sävellysten ideoiden synnyttäjänä; Couperin tunsi hänet varsin hyvin.

Philippe d'Orléansin elämäntyylä oli varsin huikentelevainen. Hän pitkästy helposti ja oli varsinainen hedonisti. Hän oli hyvin pettynyt siihen, ettei Ludvig XIV ollut antanut hänelle mitään kunnollista tehtävää ja pakotti hänet erittäin epäsiivepivaan avioliittoon. Hän yritti purkaa turhautumistaan ylenmääräisellä juhlimisella, epäsiiveellisellä elämällä ja kaikenlaisilla kohtuuttomuuksilla. Sijaishallitsijana hän peri lähes toivottomassa tilassa olevan Ranskan, mutta onnistui pelastamaan sen täydelliseltä katastrofilta. Hänen muista ominaisuuksistaan ks. III:15.

Les Rozeaux

ruo'ot

Raamatusta verrataan useaan kertaan ihmisen elämää ruohon tai kukkiin: "Ihmisen elinaika on niin kuin ruohon: kuin kedon kukka hän kukoistaa, ja kun tuuli käy yli, ei häntä enää ole eikä hänen asuinsijansa häntä tunne." (Ps. 103:15-16.)

L'engageante

miellyttävä, viehättävä, houkutteleva; kehottava, kutsuva

- Vangitsevan viehättävä nainen.
- Naisen puvun hihansuiden irrallinen röyhelö.
- Keltainen nauharuusuke, jota nuoret naiset pitävät rinnallaan.

Les Folies françaises, ou les Dominos

ranskalaiset hulluudet/hullutukset eli naamiaisviitat

Folies on sanaleikki: se tarkoittaa hulluuteen tai älyttömyyksiin asti meneviä tekoja tai mielentiloja, mutta myös follia-muunnelmia (*folies d'Espagne*). Couperinin versiossa kukin muunnelmä edustaa affektia tai hahmoa elämän naamiaisissa ja sitä symboloivaa väriä. Muunnelmasarja esittää rakkauden tarinan, kaikkine synkkinekin puolineen. *Domino* on naamiaisissa käytetty viitta.

Philippe d'Orléans järjesti vuodesta 1715 lähtien kolmasti viikossa naamiaiset oopperassa, mutta ne täytyi ennen pitkää lopettaa niiden aiheuttaman närkästyksen ja skandaalien takia. Naamiaisissa henkilöllisyys oli peitetty, ja vaikka henkilöt saatettiin tunnistaa, oli huonoa käytöstä osoittaa se. Käytös oli siten vapaa tai erittäin vapaa, eivätkä sosiaaliset tai muut statuserot tai sitoumukset merkinneet mitään.

Couperinin herkullinen kuvaus sisältää mielestäni – varsinkin kun otetaan huomioon koko sarjan aihepiiri – moraalisen viestin. Tässä suhteessa muunnelmasarjaa voisi verrata maalaustaiteen vanitas-maalauksiin, joiden näennäisesti viattomat symbolit viittaavat rappioon ja syntiin huolimatta niiden aiheiden sensuaalisuudesta ja aistillisesta kuvaustavasta.

Värisymboliikka oli 1700-luvulla vielä voimissaan. Värien merkitys peräytyi jo keskiajalta ja renessanssista, jolloin aiheesta kirjoitettiin useita kirjoja.

La Virginité sous le Domino couleur d'invisible

neitsyys näkymättömässä viitassa

Invisible voitaisiin tulkita siten, että neitsyys/viattomuus ei tarvitse mitään peitettä. Sana tarkoitti myös henkilöä, joka riisuuntui tai ei halunnut tulla nähdyksi.

La Pudeur sous le Domino couleur de Roze

häveliäisyys/kainous ruusunpunaisessa/rusottavassa viitassa

Kun Aatami ja Eeva heräsivät paratiisin rikkomuksensa jälkeen huomaamaan alastomuutensa, syntyi häveliäisyys – ja punastuminen.

L'Ardeur sous le Domino incarnat

kiihko lihanpunaisessa viitassa

Tässä tarkoitetaan tietenkin lihan himoja.

L'espérance sous le Domino Vert

toivo vihreässä viitassa

Vihreä on aina symboloinut kasvua, elämää ja toivoa.

La Fidélité sous le Domino Bleu

uskollisuus sinisessä viitassa

Sinistä on pidettiin uskollisuuden ja jalon rakkauden symbolina. Esimerkiksi maalauksissa neitsyt Marian vaate oli usein sininen.

La Persévérance sous le Domino Gris de lin

peräänantamattomuus/sitkeys pellavanharmaassa viitassa

Harmaa tunnettiin myös eräiden munkkikuntien vaatteista; erityisesti fransiskaanit tunnettiin "harmaina veljinä". Kaapuja ei värjätty ja siten ne edustivat vaatimattominta tapaa pukeutua.

La Langueur sous le Domino Violet

kaipaus sinipunaisessa viitassa

Langueur tarkoittaa tässä rakkaudessa riutumista. Violetti on oikea väri sitä symboloimaan, sillä sen on vanhastaan ajateltu ilmaisevan rakkautta, mutta myös leskeyttä ja eroa.

La Coqueterie sous diférens Dominos

keimailu monenvärisissä viitoissa

La Vieux galans et les Trésorieres Suranées sous des Dominos Pourpres, et feüilles mortes

ikäntyneet keikarit ja eläkkeellä olevat aarteen(sa)vartijattaret purppuran- ja lakastuneiden lehtien värisissä viitoissa

Nämä henkilöt varmaankin ilmestyivät naamiaisiin aiheuttaen säälinsekaista huvittuneisuutta. Kurtisaanien ja prostituoitujen läsnäolo "incognito"-juhliissa oli tavallista. Purppuran väri symboloi yleensä menneisyyttä ja epätoivoa.

Les Coucous Bénévoles sous le Dominos jaunes

hyväntahtoiset käet eli aisankannattajat keltaisissa viitoissa

Miksi aisankannattajat ovat "hyväntahtoisia"? Onko petetty osapuoli hyväuskoinen eikä huomaa petosta? Vai onko kyse siitä, että aviopuolisot eivät odottaneet toisiltaan uskollisuutta (avioliitot oli järjestetty ylläpitämään tai lisäämään suvun kunniaa ja varallisuutta) ja että he sietivät aivan hyväntahtoisesti puolisonsa (ja tietysti omia) syrjähyppyjä tai vakituisia rakastajia? – Keltaisen värin merkitys vaihtelee. Länsimaissa se on koettu kullan halvaksi korvikkeeksi ja omiaan ilmaisemaan valhetta ja petturuutta. Maalaustaiteessa esimerkiksi Juudaksen vaate on perinteisesti väritetty keltaiseksi.

Le Jalousie Taciturne sous le Domino gris de maure

vaitelias mustasukkaisuus tummanruskeassa viitassa

Gris de maure (maurinharmaa) on *brun foncé* eli tummanruskea. Mustasukkaisuutta voitiin kokea yhtä hyvin puolison kuin rakastajan uskottomuudesta. Taustalla ovat vanhat kertomukset maurien ja eurooppalaisten naisten suhteesta, kuten Shakespearella, jonka Otello surmasi Desdemonan mustasukkaisuudessaan.

La Frénésie, ou le Désespoir sous le Domino noir

raivo tai epätoivo mustassa viitassa

La Virginité sous le Domino couleur d'invisible

neitsyys näkymättömässä viitassa

Invisible voitaisiin tulkita siten, että neitsyys/viattomuus ei tarvitse mitään peitettä. Sana tarkoitti myös henkilöä, joka riisuuntui tai ei halunnut tulla nähdyksi.

La Pudeur sous le Domino couleur de Roze

häveliäisyys/kainous ruusunpunaisessa/rusottavassa viitassa

Kun Aatami ja Eeva heräsivät paratiisin rikkomuksensa jälkeen huomaamaan alastomuutensa, syntyi häveliäisyys – ja punastuminen.

L'Ardeur sous le Domino incarnat

kiihko lihanpunaisessa viitassa

Tässä tarkoitetaan tietenkin lihan himoja.

L'espérance sous le Domino Vert

toivo vihreässä viitassa

La Fidélité sous le Domino Bleu

uskollisuus sinisessä viitassa

La Persévérance sous le Domino Gris de lin

peräänantamattomuus/sitkeys pellavanharmaassa viitassa

La Langueur sous le Domino Violet

kaipaus sinipunaisessa viitassa

Langueur tarkoittaa tässä rakkaudessa riutumista.

La Coquéterie sous diférens Dominos

keimailu monenvärisissä viitoissa

La Vieux galans et les Trésorieres Suranées sous des Dominos Pourpres, et feüilles mortes

ikäntyneet keikarit ja eläkkeellä olevat aarteen(sa)vartijattaret purppuran- ja lakastuneiden lehtien värisissä viitoissa

Nämä henkilöt varmaankin ilmestyivät naamiaisiin aiheuttaen säälinsekaista huvittuneisuutta. Kurtisaanien ja prostituoitujen läsnäolo "incognito"-juhlissa oli tavallista.

Les Coucous Bénévoles sous le Dominos jaunes

hyväntahtoiset käet eli aisankannattajat keltaisissa viitoissa

Miksi aisankannattajat ovat "hyväntahtoisia"? Onko petetty osapuoli hyväuskoinen eikä huomaa petosta? Vai onko kyse siitä, että aviopuolisot eivät odottaneet toisiltaan uskollisuutta (avioliitot oli järjestetty ylläpitämään tai lisäämään suvun kunniaa ja

varallisuutta) ja että he sietivät aivan hyväntahtoisesti puolisonsa (ja tietysti omia) syrjähyppyjä tai vakituisia rakastajia?

Le Jalousie Taciturne sous le Domino gris de maure

vaitelias mustasukkaisuus tummanruskeassa viitassa

Gris de maure (maurinharmaa) on *brun foncé* eli tummanruskea. Mustasukkaisuutta voitiin kokea yhtä hyvin puolison kuin rakastajan uskottomuudesta. Taustalla ovat vanhat kertomukset maurien ja eurooppalaisten naisten suhteesta, kuten Shakespearella, jonka Otello surmasi Desdemonan mustasukkaisuudessaan.

La Frénésie, ou le Désespoir sous le Domino noir

raivo tai epätoivo mustassa viitassa

L'âme-en-peine

sielu tuskassa

Seuraus kaikesta edellisestä.

14. ordre

Myös tämä sarja käsittelee rakkautta, mutta sen keveimmässä ja ihastuttavimmassa muodossa. Sen linnut viittaavat mahdollisesti Mainen herttuattaren seurapiiriin: häntä ja hänen ystävättäriään kutsuttiin Sceauxin linnan linnuiksi.

Le Rossignol-en-amour, Double du Rossignol

rakastunut satakieli

Satakieli edusti aina rakkautta. Eräs tämän kappaleen parodian teksti alkaa seuraavasti:

*Amour, je chante tes attraits
Jamais tes traits
N'ont fait sentir une plus vive flâme.*

(Rakkaani, laulan suloillesi. Koskaan eivät piirteesi ole synnyttäneet yhtä kiihkeää liekkiä.)

La Linote-éfarouchée

pelästynyt hemppo

Les Fauvètes Plaintives

valittavat kertut

Le Rossignol-Vainqueur

voittoisa satakieli

Valloituksessa onnistunut satakieli.

La Julliet

Heinäkuu eli *juillet* saatettiin joskus kirjoittaa myös näin.

Le Carillon de Cithère

Kytheran kellot

Kytheran saari oli Venuksen eli Afroditen ja rakkauden tyyssija. Kyseessä on pyhiinvaeltajien teema: pyhiinvaeltajien tapaan lumotulle rakkauden saarelle vaeltavat rakastavaiset, rakkautta etsivät ja sitä palvovat. Aihe esiintyi lukuisissa näytelmissä ja huvituksissa, ensimmäiseksi Florent Dancourtin näytelmässä *Les Trois cousines* vuonna 1700 ja uudelleen 1709. Näytelmän viimeisessä välinäytöksessä näyttelijätär astuu esiin ja puhuttelee yleisöä pyytäen sitä mukaan pyhiinvaellukselle Kytheran saarelle, jossa jokainen löytää itselleen ihanteellisen puolison.

Watteau maalasi tästä aiheesta useita tauluja. On luultavaa, että Couperin oli nähnyt niistä jonkun. Ensimmäinen, *L'île enchantée*, syntyi suunnilleen 1709–1710.

Myöhempiä versioita ovat *l'île de Cythère* (1712–1713) ja tämän cembalokirjan ilmestymisen jälkeen Akatemialle esitetty *Le pèlerinage à l'île de Cythère* (1717).

(Ks. I:3: Les Pélerines.)

Le Petit-Rien

pikkujuttu, mitätön asia

15. ordre

La Régente ou la Minerve

sijaishallitsija eli Minerva

Minerva oli antiikissa viisauden jumalatar; sanan merkitys Ranskassa oli myös ”intelligence et esprit” eli äly ja henkevyys. Tämä sävellys kuvaa sijaishallitsija Philippe d’Orléansin toista, ihailtavaa, puolta: hän oli erittäin ahkera, sivistynyt ja henkevä, ystävällinen kaikille, kohtuullinen kemisti, hyvä muusikko ja mainio taidemaalari. Hänen onnistui sijaishallitsijana tuoda jossain määrin helpotusta jatkuviin sotiin ja täysin kohtuuttomiin veroihin. Orléans nimitti Couperinin 1717 hovin virkaan *joüeur de clavessin de la musique de la Chambre du Roi* eli kuninkaan kamarin cembalonsoittajaksi; tähän virkaan kuului myös eläke.

Le Dodo ou L’amour au Berceau

tuutulaulu eli rakkaus kehdon ääressä

Sävellys perustuu suosittuun sävelmään ”Le Carillon de Vendôme”. Sitä soitettiin Vendômen ja Beaugencyn kaupunkien kellotorneissa. Beaugencyn läänityksen Ludvig XIV lahjoitti Orléansin suvulle. Tätä laulua soitetaan edelleenkin näiden kaupunkien kellotorneissa ja lauletaan Ranskan lastentarhoissa.

L’évaporée

höyryksi muuttunut; haihtunut, valloilleen päässyt

Philippe d'Orléans, haihtuneena virallisesta Ranskasta, poissa velvollisuuksistaan, saavuttamattomissa oopperassa tai muiden huvitusten parissa? Tiedetään, että Orléans paneutui ajanvietteisiinsä niin täydellisesti, että edes kiireellisetkään valtiolliset asiat eivät saaneet häntä häiritä kello yhdeksän ja seuraavan päivän virallisen vuoteestanousun (*levée*) jälkeen.

Muséte de Choisi

Choisin säkkipilli

Contin prinsessa (Madame la Princesse de Conti Première Douairière) asui vuodesta 1716 Choisy-sur-Seinessä sijaitsevassa linnassaan. Prinsessa oli Couperinin oppilas.

Säkkipilli oli pastoraaleissa eroottinen symboli, joten maalainen *cornemuse*, johon ilma puhallettiin suuhun asetettavalla putkella, koettiin liian osoittelevaksi. Soittimen aristokraattisessa versiossa (*musette*) ilma pumpattiin säiliöön käsivarren alla olevalla palkeella. *Musettessa* oli muutama viritettävä bordunaputki ja yksi tai kaksi sormirei'in varustettua *chalumeuta*, joilla soitettiin melodia. *Musette* merkitsi myös tällaista soitinta jäljittelevää kappaletta, jonka luonne on maalainen, mutta ylennetty aristokratian paimenidylliin. Musette-soitin oli hovissa erityisen suosittu suunnilleen 1720–1750, ja siksi sille kirjoitettiin useita soitto-oppaita.

Couperinin suku oli kotoisin maalta, Choisy-en-Briestä.

Musette de Taverni

Tavernin säkkipilli

Tämä musette on nimetty Orléansin herttuan Tavernyssä sijainneen erään maaseutuasumuksen mukaan.

Le Douce et Piquante

makea ja kirpeä

Tarkoittaako jotakuta naista, joka on sekä viehättävä että kärkevä?

Le Vergers fleüris

Tässä on sanaleikki: hedelmäpuutarha kukkii – Verger-suvun muusikot kukoistavat. Du Verger -suku oli tunnettu luutunsoittajistaan ja oboisteistaan. Ensimmäinen osa on luuttutyylissä ja toinen osa maalaista tyyliä säkkipillimusisoinnin tapaan ("dans le goût de Cornemuse").

La Princesse de Chabeuil ou la Muse de Monaco

Chabeuilin prinsessa eli Monacon muusa

"Monaco" oli Ranskassa asuva Monacon Grimaldi-suvun prinssi Antoine. (Hän ei ollut kuninkaallista sukua, vaan arvonimi oli tullut suurten maanomistusten mukana.) Hänen tyttärensä, jota kutsuttiin nimellä Mademoiselle de Chabeuil, oli Couperinin cembalo-oppilas. Prinssi Antoine lähetti Couperinille 17.4.1722 kiitoskirjeen tyttärensä vastaanottamasta cembalosävellyksestä, joka on juuri tämä sävellys, ja toivoi saavansa Couperinin kolmannen cembalokirjan sekä pyysi tätä huolehtimaan terveydestään.

16. ordre

Tämä sarja näyttää keskittyvän Contin prinssiin François-Louis de Bourboniin (1664–1709), joka oli *prince du sang* eli kuninkaallista verta.

Les Graces incomparables ou La Conti

vertaansa vailla olevat hyveet eli Conti

Grâces tarkoittaa paitsi armoa myös erilaisia hyveitä, erityisesti alemmassa asemassa olevalle osoitettua hyvänsuopaisuutta ja suosionosoituksia ilman että siihen olisi erityistä syytä. Termi tarkoittaa myös miellyttävää käytöstä.

François-Louis de Bourbon (1664–1709), Contin prinssi. Hän oli Philippe d'Orléansin hyvä ystävä. Hänen ryhtinsä oli väärä ja hänen naurunsa muistutti aasin hirnuntaa, mutta hänestä pidettiin hänen kaikkia kohtaan osoittamansa ystävällisyyden sekä sivistyneisyytensä ja lukeneisuutensa ansiosta. Ludvig XIV ja Mme de Maintenon eivät voineet sietää häntä ja osoittivat sen avoimesti, sillä Conti oli puhdasta kuninkaallista verta toisin kuin kuninkaan kruununperimysjärjestykseen ylennetyt aviottomat lapset. Tästä huolimatta Conti oli hovissa hyvin suosittu ja ihailtu. Contin persoonallisuuden toinen puoli oli, että hän ei tosiasiallisesti arvostanut ketään muuta kuin itseään. Conti oli erityisen kiinnostunut teatterista. Conti kuoli yli kymmenen vuotta ennen Couperinin kolmannen cembalokirjan ilmestymistä, mutta ehkä ei hänen miellyttävä muistonsa häipynyt hevin Couperinin mielestä, varsinkin kun tämä oli varmasti joutunut tekemisiin Contin kanssa erityisesti Orléansin kautta. (Ks. myös III:16: L'himen-Amour, La Distraite.)

L'himen-Amour

rakkaus avioliitossa

Hymen on antiikin avioliiton jumala.

Contin prinssin avioliitto oli varsin epäonnistunut prinssin vapaan käytöksen takia. Ensinnäkin hän rakasti vaimonsa kälyä koko ikänsä. Suhde hoidettiin kuitenkin niin hienovaraisesti, ettei kumpikaan loukatuista osapuolista siitä ainakaan julkisesti harmistunut. Toisaalta Conti oli myös kiinnostunut omasta sukupuolestaan ja prostituoitujen palveluksista.

(Clark:) Dufresneyn näytelmän *Les Mal-assortis* eli Huonosti yhteensopivat erään kohtauksen näyttämöohjeissa kerrotaan, että huoneessa on aviopuolisoita, jotka ovat kääntäneet toisilleen selkänsä, ja kuolleen puun alla istuu Hymen, sen oksilla pahanilmanlintuja, käkiä, pöllöjä ja lepakoita; orkesteri soittaa surullisen kappaleen.

Contin prinssin avioliitto ei ollut suinkaan ainoa, jossa aviopuolisot olivat kääntäneet toisilleen selkänsä. La Bruyère luonnehtii tällaista avioliittoa:

He elävät kuukausia samassa talossa joutumatta koskaan vaaraan, että kohtaisivat toisensa; totta on vain, että he asuvat naapureina. Herra maksaa aina ruokatarvikauppiiaan laskut ja keittäjän palkan, mutta illallisella ovat vieraat aina olleet Rouvan luona. Monesti heillä ei ole mitään yhteistä, ei sänkyä, ei pöytää, eikä nimeäkään: he elävät roomalaisittain tai kreikkalaisittain, kumpikin omalla tavallaan; ja vasta ajan mittaan ja kun on perehtynyt kaupungin kielenparteen, saa viimein tietää, että herra B—on ollut julkisesti jo kaksikymmentä vuotta rouva L—n aviomiehenä. (Suom. J. A. Hollo.)

Georges Beck puolestaan on tästä otsikosta vastakkaisella kannalla: rakkausavioliitto (*mariage d'amour*) järkiavioliiton (*mariage de raison*) asemesta.

Les Vestales

Vestan neitsyet

Nämä neidot olivat antiikissa neitsyitä, mutta tähän aikaan Ranskassa sanaa käytettiin myös huonomaineisten naisten nimityksenä. Pariisissa tällaiset naiset olivat ”vestales du Marais” eli Maraisin kaupunginosan Vestan neitsyitä. Maraisissa liikkuvat prostituoidut.

Eräät naiset ovat tahtoneet peitellä käyttäytymistään vaatimattomuuden ulkokuorella; ja jokainen heistä on voinut saavuttaa lakkaamattomalla ja koskaan peruuttamattomalla teeskentelyllään vain sen, että kuulee sanottavan itsestään: Hänen olisi voinut luulla olevan vestaali. (La Bruyère, suom. J. A. Hollo.)

Tästä kappaleesta Couperinilla on myös juomalaulu-kaanon *Les Vestales Champêtres et Trois Poliçons*: Maalaiset Vestan neitsyet ja kolme katupoikaa. *Polisson* tarkoitti alkujaan katupoikaa, ja tämä merkitys lauluun sopiikin; siihen sopinee myös sanan toinen merkitys katupoikien tapaan käyttäytyvistä miehistä.

Air a boire. Trois Vestales champêtres et trois Poliçons

Les 3 Vestales

*Quel bruit soudain vient troubler nos retraites?
Que cherchés vous? fuyés, teméraires mortels;
Pour d'autres que pour nous elles ne sont pas faites;
Profanes, respectés nos Dieux et nos autels.*

(Kolme vestaalia [Louison, Suzon ja Thérèse] ajavat vaunuissa. Mikä on tuo meteli joka häiritsee meidän rauhaamme? Paetkaa, uhkarohkeat kuolevaiset!)

Air. Les 3 Poliçons

*Louison, Suzon, Therese,
Dans un fiacre à notre aise
Nous venons pour vous voir.
De nous bien recevoir,
Tel est votre devoir:
Faites donc bien les choses;
Nous aurons bouches closes,
Et pour payer vos frais,
Voicy trois bilboquets; [*]
Ils sont droits et bien faits.*

(Louison, Suzon ja Thérèse, olemme tulleet tapaamaan teitä. Hoidetaan pian hommat, meidän suomme ovat suljetut. Maksamme kolmella leikkikalulla*), ne ovat suoria ja hyvinmuodostuneita.)

[*] *Bilboquet* on leikkikalua, jossa keppiin narulla kiinnitetty pallo tai muu esine yritetään saada heittämällä kepin päässä olevaan kuppiin tai siinä olevan renkaan läpi.

L'aimable Thérèse

rakastettava Thérèse

Thérèse le Noir de la Thorillière, näyttelijätär. Häntä ihailtiin ja rakastettiin yhtä paljon hänen kauneutensa kuin hänen näyttelijäntaitojensa takia. Hänen puolisonsa Florent Dancourt jätti hänen takiaan lakimiehen uran, mutta avioliitto ei ollut onnistunut. (Ks. III:16 Les Vestales. Thérèsen aviopuoliso ja näyttelijätyttäret Manon ja Mimi esiintyvät sarjoissa I:2: La Florentine, I:1: La Manon ja I:2: La Mimi.)

Le Drôle de Corps

Drôle tarkoittaa hassunhauskaa ja kummallista. *Drôle de corps* sanotaan mukavasta ja hassuttelevasta herrasmiehestä, jolla on hiukan kyseenalainen maine ja joka on valmis mihin tahansa huvituksiin. On mahdollista tulkita tämä otsikko viittaukseksi Contin prinssiin, joka huonon ryhtinsä ja ruumiillisen vaivaisuutensa takia liikkui hassunkurisesti ja usein hauskutti seuruettaan. Otsikko voisi tarkoittaa myös teatteriseurueen (*corps*) ammattipelleä.

La Distracte

hajamielinen; *distraine* – kääntää ajatukset toisaalle, (refl.) huvitella, rentoutua

La Bryuère kuvaa kärjistetysti tällaista hajamielistä tyyppiä nimellä "Ménalque, type du distract".

Contin prinssin hajamielisyys oli yleisesti tunnettu. Onko kyse juuri siitä? (Ks. tämän sarjan ensimmäinen osa: III:16: Les Graces incomparables ou La Conti.) Regnardilla on näytelmä nimeltään *Le Distrait* (1697), jonka päähenkilöllä on Contin piirteitä. Teatterinrakastaja Conti suosi erityisesti Regnardia. Couperinilla oli kirjahyllyssään Regnardin näytelmät.

La Létiville

Joku henkilö?

17. ordre

Clark uskoo koko sarjan käsittelevän Antoine Forquerayta.

La Superbe ou la Forqueray

suurenmoinen

Antoine Forqueray (1671–1745), suurenmoinen bassogamban soittaja. Hän oli Orléansin herttuan *maître de musique* eli muusikko ja kuninkaan *ordinaire de la musique de la chambre* eli kamarimuusikko. Hän soitti usein Couperinin kanssa, ehkäpä muutaman kerran viikossa tapahtuvissa kuninkaan illanistujaisissa, joissa pelattiin uhkapelejä, keskusteltiin normaalia vapaammin, tanssittiin ja nautittiin virvokkeita. Forquerayn gambasävellyksiä julkaisi hänen veljenpoikansa 1745. Niistä yksi on omistettu Couperinille ikään kuin vastapalvelukseksi.

Le Petits Moulins à Vent

pienet tuulimyllyt

Moulin à vent tarkoittaa henkilöä, joka puhuu taukoamatta. Clark arvelee tämän viittaavan Forquereayn tyhjäsältöiseen keskustelutapaan. Tätä käsitystä kenties tukevat sävellyksen basson pompöösit oktaavit.

Les Timbres

pienet lyötävät kellot

Timbre on kello, jota lyödään pienellä vasaralla tms. Sillä voidaan tarkoittaa myös mielenterveyttä: "Sillä viitataan kuvaannollisesti ja tavallisesti ihmisen aivoihin tai hänen mieleensä. Hullusta sanotaan, että hänen *timbrensä* ei ole terve, että hänen *timbrensä* on rikki." Oliko kyseessä Forquereay? Häntä pidettiin vaikeana henkilönä ja hänen käytöstään jossain määrin epävakana.

Courante

Les Petites Chrémières de Bagnolet

Bagnoletin pienet maitotyöt

Orléansin herttuatar (Louise-François de Bourbon, 1677–1743, Ludvig XIV:n ja Mme de Montespanin avioton tytär) kyllästyi Pariisin asuntoonsa ja osti Bagnoletista, Pariisin läheltä, talon ja vähitellen sen ympäristönkin ja rakensi itselleen suuren ja mukavan maalaisresidenssin. Bagnolet tunnettiin maitotaloudestaan. Herttuatar huvitteli linnansa teatterissa leikkimällä seurueineen maalaisia.

Clark arvelee tämänkin osan viittaavan Forquereayhyn, sillä tämä oli sijaishallitsijan musiikinopettaja.

18. ordre

Tämä sarja vaikuttaa saaneen aiheensa kevyestä teatterista, jota esitettiin mm. huvipuisto–markkinoilla (*foires*). Noilla huvipaikoilla esiintyivät lakkautetun Italialaisen teatterin näyttelijät, ennen kuin sijaishallitsija d'Orléans sitten taas kutsui teatterin takaisin Ranskaan 1717.

Allemande La Verneuil

Kun ottaa huomioon tämän sarjan yleisen aihepiirin, tuntuu aikaisempien kirjoittajien mukaisesti luontevalta ajatella, että otsikko viittaa kuuluisaan näyttelijään nimeltä Achille Varlet, Sieur de Verneuil. Hän työskenteli ensin Maraisin, sitten Guénégaudin teatterissa ja edelleen yhdistyneessä teatterissa. Hän meni eläkkeelle 1684 ja kuoli 1709.

St-Arroman arvelee otsikon viittaavan kuninkaan kamarin sihteeriin nimeltä A. Chaspaux de Vernauil. Hän peri M. Pratin, jolle Couperin omisti toisen cembalokirjansa.

La Verneülléte

Marie Vallée, Verneuilin näyttelijävaimo?

Soeur Monique

sisar Monique

Soeur tarkoittaa nunnaa, mutta sanaa käytettiin myös kevytkenkäisistä tytöistä. (Ks. I:1: Les Nonètes.) Tulisiko tämänkin sävellyksen aihe teatterista?

Le Turbulent

meluisa, hälisevä, vallaton, raju, hillitön

Esikuvana voisi olettaa olleen jonkun hillittömän, lähes lurjusmaisena herran.

Tämä on Couperinin cembalokirjojen ainoa sävellys, jonka adjektiivinen nimi on maskuliinimuodossa. Viittaako otsikko siis johonkin tiettyyn mieshenkilöön eikä niinkään ominaisuuteen, niin että Couperinilta olisi sen vuoksi lipsahtanut väärä artikkeli? Otsikonhan pitäisi olla muotoa "La [pièce] turbulente".

L'atendrissante

hellyttävä, liikuttava

Esitysohje "douloureusement" tarkoittaa "tuskaisesti". Olisiko kysymyksessä henkilö, joka liikuttaa suuresti ja saa näin osakseen empatiaa?

Le Tic-Toc-Choc ou les Maillotins

tik-tak-isku tai pikku vasarat

Sanaleikki: "Tik-tak" viittaa kelloon, jossa pienet vasarat (*maillotins*) lyövät aikaa. Maillots-suku oli kuuluisa commedia dell'arte -näyttelijöistään. Kun heidän seurueensa hajotettiin, heistä tuli nuorallatanssijoita ja jonglöörejä huvipuisto–markkinoilla (*foires*).

Le Gaillard-Boiteux

boiteaux – ontuva, rampa

Esitysohje "dans le goût Burlesque" viittaa italialaiseen komediaan tai burleskinäytelmiin, joita esitettiin huvipuistoissa ja markkinoilla. *Gaillard* tarkoittaa kevytmielistä rakkausseikkailuihin hanakasti hakeutuvaa miestä, *boiteux* tarkoittaa ontuvaa. Sanottiin myös, että ontuva – jolla on jokin ruumiinvamma – on pystyvä rakastaja.

19. ordre

Les Calotins et le Calotines ou la Pièce à tretous

kalottipäät eli kappale pukkijaloilla

[Les Calotins]

Le Régiment des Calottes (Kalottipäiden rykmentti) oli näytelmä, jota esitettiin 1721 huvipuistoteatterissa pukkijaloille rakennetulla näyttämöllä. Tämän rykmentin perustivat 1702 eräät upseerit pilan vuoksi. Yhdellä heistä oli päässä kivulias vamma; ystävät ehdottivat kipua helpottamaan hatuksi tinaista kalottia. Tästä syntyi ajatus perustaa rykmentti kaikille niille, joilla oli jokin erikoinen ruumiin tai käyttäytymisen piirre tai muu "silmiinpistävä typeryys". Tämä pila meni niin pitkälle, että rykmentti myönsi jäsenilleen erilaisia mitaleja ja sotilasarvoja. Se myös tilasi runoilijoilta koomisia ja köykäisiä runoja; näitä runoilijoita – samoin kuin mekaanisia laulavia lintukoneita – kutsuttiin usein nimellä *turlutaines*. Kun Ludvig XIV oli kysynyt, miksi rykmentti ei koskaan

marssinut hänen nähtävillään, oli rykmentin ”kenraali” vastannut, että sitä ei olisi kukaan ollut katsomassa, koska kaikilla oli jokin vika.

Dornelilta ja Danican Philidorilta on jäänyt sävellykset tätä rykmenttiä varten.

Les Calotines

Kuuluu edellisen kappaleen jatkoksi. (”La pièce précédente et celle-ci se joüent de suite”.)

L’ingénuë

luonnollinen, teeskentelemätön; lapsellisen viaton naiivi olento

Regnardin näytelmässä *La Foire Saint Germain* eli Saint-Germainin huvipuisto–markkinat esiintyy – naiivilta vaikuttava – Ingénue , joka haluaa kysyä Totuuden suulta, pääseekö hän naimisiin tänä vuonna. Harlekiini käskee hänen panna kätensä Totuuden suuhun ja vannoa, että hän on neitsyt. Tämä vastaa, että hän on varma siitä, että suu ei tee koskaan virheitä, mutta pelkää sen teräviä hampaita.

L’Artiste

taiteilija

– joku henkilö

– tietynlainen hattu

Les Culbutes lxcxbnxs

jakobiinien kuperkeikat

Culbuttes ovat kuperkeikkoja; sanaa käytettiin myös sänkypuuhista ja maineen menettämisestä. Epiteetti lxcxbnxs tarkoittaa *jacobins* eli dominikaanimunkkeja. Dominikaanit olivat usein burleskinäytelmien henkilöitä; oletettavasti tällä sääntökunnalla oli siten huono maine.

Jostain syystä Couperin halusi naamioida pilansa kohteen; sen arvaaminen ei kuitenkaan vaadi erityistä kekseliäisyyttä. (Sama koskee ”Ménéstrandisea” [II:11].) Ehkä tässä on kyse samasta ilmiöstä kuin naamiaisissa: naamioituneen henkilöllisyyttä ei ollut tapana paljastaa, vaikka se olisikin käynyt ilmi. Tämä yhteinen sanaton sopimus antoi mahdollisuuden vapaalle käyttäytymiselle, jota kaivattiin Versaillesin hovin protokollan ja synkkyyden vastapainoksi.

La Muse–Plantine

muusa

Mademoiselle de la Plainte, cembalisti ja säveltäjä, jonka soitossa yhdistyi briljanssi ja herkkyyys täydelliseen säveltämisen hallintaan, joten hänen soittonsa hämmästytti erityisesti Pariisin urkureita ja cembalisteja.

L’enjouée

iloinen, vilkas, hilpeä, hauska

Kauneuspilkku, joka kiinnitettiin posken naururyppyyn.